

**„KI NYITJA MEG A BETETT
KÖNYVET?”**
Katolikus költők antológiája
(Kr. u. 20. század) (szerk. Rónay László)

Az idei könyvhét alkalmából Rónay László szerkesztésében jelent meg a *Katolikus költők antológiája* című reprezentatív kiadvány. Antológiák válogatásának számtalan szempontja lehetséges. Lehet nemzedéki alapon vagy irányzat szerint szerkeszteni kötetet, bemutatva az adott generáció vagy irodalmi irány képviselőit és meghatározó, a kortársi irodalomtól magát elkülönítő poétikai jegyeit, kiemelkedő alkotásait. Lehet tematikusan válogatni a több évezredes világirodalmi anyagból, vagy egy nemzeti irodalom, esetleg egy szűkebb régió meghatározott korszakából. A *Katolikus költők antológiájának* válogatása során Rónay László másfajta szempontrendszerrel érvényesített, amennyiben a 20. századi magyar költészet katolikus alkotóinak műveiből válogatott. A szerkesztő tehát látszólag egy irodalmon kívüli, vallásfelekezeti szempontot helyez a gyűjtemény összeállításának középpontjába. A kötet verseit és a kísérő tanulmányt végigolvassva azonban nyilvánvalóvá válik, hogy többről van szó: a 20. századi magyar katolikus irodalom reprezentációjának újabb nagyszabású kísérletéről. Nem az a kérdés tehát, hogy a kötetbe beválogatott szerzők katolikusnak voltak-e anyakönyvezve. Bár például Ady egy-egy verse, vagy a Vigiliában gyakran publikáló Jékely Zoltán és Beney Zsuzsa (s a névsor még bővíthető) alkotásai minden bizonnyal ezért maradtak ki a válogatásból. Az antológia igazi téje az, hogy az új évezred küszöbén összeállítható-e a katolikus irodalom kánonja, s hogy ez a kánon mennyiben egy már lezárult múlt jelen számára válaszképtelen relikviája, vagy ellenkezőleg: olyan élő(vé) tehető hagyománytörténet, melynek folytonossága a mai irodalom hatástörténeti összefüggéseiben is érvényes költői identitásképző alakzatként szolgálhat. „Válogatásunk címe azonnal felveti a kérdést, hogy létezik-e katolikus irodalom, s ha igen, melyek azok a jellemzői, melyek joggá teszik a megkülönböztetést” — jegyzi meg a kötet *Utószavában* Rónay László is.

A katolikus irodalom fogalmának értelmezéstörténete több évtizedre nyúlik vissza, s ez a történet egyszerre segítség és teher is a fogalom mai újraértelmezője számára. Rónay László személye garancia arra, hogy az antológia összeállítása mögött kiérlelt „katolikus irodalom”-konceptió húzódik meg. Ehelyütt talán szükségtelen részletezni azt, hogy Rónay László mint irodalomtörténész és mint szépíró milyen felbecsülhetetlen szerepet

vállalt a katolikus irodalom hagyományának ápolásában. Az ő értelmezése Sík Sándor fogalomhasználatát viszi tovább, amennyiben a katolikus költő legfontosabb feladatának azt tartja, hogy a tőle telhető legjobb műalkotást hozza létre, minden más szempontot, még a vallását is, e mögé sorolja. Ennek megfelelően Rónay elsődleges válogatási szempontja is a művészi színvonal volt. Viszont anynyiban is Sík nyomdokain jár, amennyiben elfogadja a piarista költőnek azt a tételét, mely szerint minden jelentős alkotás valamilyen módon az isteni valósággal érintkezik. „Igazi művész — idézi Rónay László Sík 1935-ös tanulmányát — nem lehet materialista vagy pozitivistá, mert önmagában élte át a Szellem szuverenitását, az ige testté válását.”

Sík Sándor koncepciója tehát ebben az értelemben tesz kísérletet a katolikus jelző szó szerinti jelentéséből kiindulva a katolikus irodalom jelentésmezőjének kitérítésére. Lényegében már ez alapján a szélesebb „katolikus irodalom”-fogalom alapján szerkesztődött a Vigilia által 1942-ben kiadott kétkötetes *A mai katolikus irodalom kincsesháza* című antológia is, melynek első kötete a magyar, míg második kötete a kortárs külföldi katolikus szerzők műveiből válogatott. A magyar katolikus írók között a papköltők mellett (akiknek műveivel gyakran azonosították a katolikus irodalmat) megtaláljuk azokat a fiatal alkotókat is, akik már nem mint klerikusok vettek részt a katolikus irodalom ezidőtájt megújuló munkájában. Többek között a Vigilia szerkesztője és kiadója, Possonyi László, a korábbi szerkesztő Balla Borisz, Just Béla és Horváth Béla, a fiatalon elhunyt Lovass Gyula és Rónay György, valamint Végh György neve tűnik fel az antológia első kötetében. Kosztolányi és Babits ekkor már halott volt, Radnóti még nem katolizált, de nevük vélhetően nem csak ezért hiányzik ebből a válogatásból; azt, hogy Babits katolikus költő lenne, még a háború után a Vigiliában lefolytatott 1947-es ankét során is vitatta Harsányi Lajos, mint ahogy nem szerepelt ebben az antológiában a katolikus költészetéről 1933-ban a Nyugat hasábjain megsemmisítő bírálatot író Illyés Gyula neve sem. Az, hogy Rónay László gyűjteményében mind a négy költő szerepel, pontosan mutatja a szemléletbeli változást, mely az évtizedek alatt a katolikus irodalom mibenlétéről való gondolkodásban lezajlott.

„A katolikum egyetemeséget jelent, a katolikus irodalmat tehát már csak ezért sem lehet kikapcsolni az egyetemes irodalomból. Mint általában minden irodalom, úgy a katolikus irodalom is benne van azoknak a nagy áramlatoknak a sodrában, amelyek az irodalmi jelenségeket létrehozzák, kormányozzák, irányítják” — írja a ’42-es kötet bevezető ta-

nulmányában Kállay Miklós, s lényegében ennek szellemében válogat a 20. századi magyar költészet anyagából Rónay László is. A *Katolikus költők antológiája* a beválogatott műveket a szerzők születési időrendjében közli, viszont a nyitó vers esetében kivételt tesz a szerkesztő. A kötetet (megelőzve a két évvel idősebb Harsányi Lajost, Juhász Gyulát, sőt még Babitsot is) Kosztolányi *Hajnali részegség* című verse nyitja, s igen erőteljesen kijelöli azt a kontextust, amelyben az antológia versei megszólalnak: a modern ember kétkedő, de Isten utáni vágyát leküzdeni képtelen érzés- és gondolatvilágát. Ebben az összefüggésben a beválogatott szerzők közül Illyés hangja, s *A reformáció genfi emlékműve előtt* című vers üt el leginkább a hagyományos katolikus líra hangjától. S bár a kronologikus rendből következik, de mégis furcsa (lehetne akár kései fricska, vagy — a másik oldalról nézve — elégtétel is), hogy Illyés versei az általa hajdan igen keményen megbírált Mécs László után következnek. Hogy mégis mennyire indokolt Illyés szerepeltetése egy ilyen antológiában, ezzel kapcsolatban Rónay László egy korábbi értelmezésére hivatkozhatunk: „Illyés lírája — írja az *Isten nem halt meg* című monográfiájában — voltaképpen folyamatos harc azokért a javakért, amelyek Isten rendelkezéséből mindenkit megilletnének, de az erőszak, a félreértelmezett küldetésstudat, az esztelen hatalomvágy megfosztja őket tőlük. Ideálja a kitartás, a sors vállalása, a nehézségek öntudatos leküzdésére való törekvés (...)” De nem csak ez a szólamra szólal meg a 20. századi magyar irodalomnak, Rónay László kifejezett törekvése az „imádságos líra” visszaállítása a „költészet rendjébe”. Harsányi Lajos, Sík Sándor, Mécs László, Mentess Mihály, Kocsis László, Kunszery Gyula, Csanád Béla költészete képviseli a gyűjteményben ezt a hagyományosabb értelemben vett vallásos költészetet. Rónay László az *Utószó*-ban azonban jelzi azt a hangnemi különbséget is, mely az általa hivatkozott példa szerint a teremtés szépségéért és harmóniájáért finoman hangolt versekben hálát adó Sík Sándor költészetét „Mécs László impulzívabb, az élet változásaira nyitott, indulattal átfűtött lírájától” elválasztották.

Az antológia tehát híven reprezentálja a katolikus irodalom kánonjának kiszélesítését. Egy olyan tágan értelmezett katolikus irodalomtét, melyben helyet kap a fentebbiekben említettek kivül Juhász Gyula és Tóth Árpád, Dsida Jenő és Radnóti Miklós, Ágoston Julián és Rónay György, Toldalagi Pál és Pilinszky János, Pusztai Sándor és Tűz Tamás, Fáy Ferenc és Vasadi Péter, Görgey Gábor és Szabó Ferenc, Czigány György és Kalász Márton, Parancs János és Nagy Gáspár, valamint Sajgó Szabolcs. Aligha vitatható, hogy az említett költőknek helye van ebben a válogatásban. A második világháború után a Révai József nevével fémjelzett kultúr-

politikával szemben a katolikus irodalom és a Vigilia hasábjai jelentettek menedéket a hivatalos irodalomból száműzni kívánt babitsi hagyomány számára. Ma az irodalmi kánonok alakításában nincs ilyen kényszerítő politikai hatalom, néhány költő (elsősorban Dsida Jenő és Toldalagi Pál) esetében mégis úgy tűnik, a katolikus irodalom lehet az a közeg, melyben költészetük újra megszólaltathatóvá válik.

Hiányérzetem talán csak két okból lehet. Összehasonlítva az 1942-es antológia névsorát a Rónay László által szerkesztett gyűjteményével hiányzik többek között Bárdosi Németh János, Horváth Béla, Jankovich Ferenc, Ósz Iván, Városi István vagy például Végh György neve. Hová tűntek ők? Életművüket végleg a feledés homálya borítja, ha már a katolikus költők társaságában sem kapnak helyet? A másik ok ennél fontosabb. A válogatás utolsó szerzője az 1951-ben született jezsuita költő, Sajgó Szabolcs. S noha a kötet Vasadi Péter, Czigány György, Kalász Márton, Görgey Gábor, Szabó Ferenc és Sajgó szerepeltetésével világosan reprezentálja a katolikus líra továbbélését a mai magyar költészetben, a fiatalabb generáció hiánya mégis elgondolkodtató. A 2009-ben megjelent *Rések az időn* című antológia anyagát olvasva meggyőződhetünk arról, hogy — átlépve a „Kr. u. 20. század” küszöbét — a mai fiatal irodalom számára is fontos és releváns téma az emberi léten túlmutató transzcendenciához fűződő viszony, a teremtett létezés szakralitásának kérdése. Bár nem tudom, hogy például Borbély Szilárd, Györffy Ákos, Halmi Tamás, Lackfi János, Vörös István, vagy az említett antológiában nem szereplő Varga Mátyás „katolikus költő”-e. Mégis, ha az egyes szerzők önértelmelésében a vallási identitás — miként Pilinszky-nél — elvállalja a költői önmeghatározástól, költészetük alapproblémáit, hangnemét, hagyományhoz való viszonyát tekintve lírájuk része lehet egy olyan irodalomtörténeti konstrukciónak, mely a „katolikus irodalom” fogalmát ebben a lírai közegben kívánja újraértelmezni.

Mindezekkel együtt a Rónay László által szerkesztett *Katolikus költők antológiája* híven reprezentálja azt, hogy a modern magyar irodalom folyamán belül létezik egy olyan irodalom, mely „a teljes valóság elfogadását (ábrázolását) jelenti, e valóság olyan elemeinek a feltárását is, amelyek a hívő életformát elutasítók számára vagy a hitért való küzdelmet elutasítók számára rejtve maradnak”. A kötet fekete borítója talán túl sötétre is sikerült, mivel nem jelzi azt a sokszínűséget, mellyel — gyakran a felfedezés vagy az újrafelfedezés élményével együtt — az olvasót megajándékozza. És nem csak a katolikus olvasókat. (*Eghajlat*, Budapest, 2010)

SZÉNÁSI ZOLTÁN